

A87/37 CO:2068727

2 december 1987

OOSTEUROPESE INLICHTINGEDIENSTEN KNAPPEN WERK OP VOOR MOSKOU

Er is sprake van een verregaande vernauwing van de technologische kloof tussen Oost en West. Dit is de voornaamste conclusie van de Militaire Balans, het jaarlijkse rapport van het Internationale Instituut voor Strategische Studies (IISS), dat onlangs in Londen is gepresenteerd. Volgens de onderzoekers van dit onafhankelijke instituut heeft de Sovjet-Unie een goede uitgangspositie om tot het einde van de eeuw door te gaan met een krachtig programma van militaire modernisering door middel van kwalitatieve veranderingen, zonder zich grote investeringen te hoeven getroosten.

Het is algemeen bekend dat de Sovjet-Unie deze goede uitgangspositie voor een belangrijk deel te danken heeft aan de activiteiten van haar inlichtingendiensten. Minder bekend is echter dat deze successen voor het grootste deel behaald zijn en worden met hulp van zusterdiensten uit de socialistische broederstaten. Het was uitgerekend een erkend expert op het gebied van het Sovjet-inlichtingenwerk, die onlangs hierop nadrukkelijk heeft gewezen.

Onder de titel "Oost-Europa in dienst van de Sovjet-Unie bij inlichtingen-activiteiten in het Westen" verscheen onlangs een opmerkelijk artikel in "AUSSENPOLITIK. Zeitschrift fuer internationale Fragen".* De auteur, Henri REGNARD, een hoge Franse ambtenaar, geeft daarin een opsomming van de resultaten die inlichtingendiensten van de Warschaupact-staten hebben geboekt ten behoeve van Moskou. Hij komt tot de conclusie dat de Sovjet-Unie op bepaalde inlichtingen-terreinen - met name met betrekking tot de NAVO-landen - sterk is aangewezen op samenwerking met socialistische broederstaten. Traditioneel is daarbij de grootste rol weggelegd voor de Oost-Duitsers, doch ook Bulgarije, Hongarije, Roemenie, Tsjechoslowakije, Polen en Vietnam verlenen volgens REGNARD niet onbelangrijke assistentie. De Oosteuropese (en Vietnamese) activiteiten zouden hoofdzakelijk gericht zijn op de verwerving van militaire, of voor militaire doeleinden te gebruiken informatie (defensie-organisaties, wapen-industrie, (atoom)energie-sectoren en hoogwaardige technologie). Maar ook de Europese instellingen in Brussel, Straatsburg en Luxemburg krijgen bijzondere aandacht.

*38(1987) p.356-364 Het artikel is geschreven in samenwerking met het tijdschrift "Defense Nationale", dat het in juli 1987 publiceerde.

OOSTEUROPESE INLICHTINGENDIENSTEN KNAPPEN WERK OP VOOR MOSKOU

In het Sovjetrussische inlichtingenwerk op wetenschappelijk en technisch terrein is volgens Henri REGNARD een belangrijke initierende rol weggelegd voor de "Commissie voor Aangelegenheden van de Defensie-industrie" bij het Presidium van de Ministerraad van de USSR (Sovjetrussisch acroniem: VPK). De commissie bestaat uit de twaalf ministers, die direct of indirect bij de defensie-industrie betrokken zijn, onder leiding van een van de plaatsvervangend voorzitters van de Ministerraad. Momenteel wordt deze positie bekleed door Yuri Dimitriyevich MASLYUKOV.

De hoofdtaak van het VPK is het samenstellen van een lijst van benodigheden ten behoeve van het militair-industrieel complex van de USSR, alsmede het omzetten van deze "verlanglijst" in concrete opdrachten aan de vijf onderdelen van het Sovjet-inlichtingenapparaat, die zich bezighouden met het verzamelen van wetenschappelijke en technische informatie in het Westen langs legale, semi-legale, illegale of conspiratieve wegen. Deze vijf onderdelen, in volgorde van belangrijkheid, zijn:

- het KGB (de civiele inlichtingendienst)
- de GRU (de militaire inlichtingendienst)
- het GKNT ("Staatscomite voor Wetenschap en Techniek")
- de Akademie van Wetenschappen
- het Ministerie voor Buitenlandse Handel

De verschillende instanties gaan ieder op hun eigen wijze te werk, waarmee voor een belangrijk deel aan de informatiebehoefte wordt voldaan. Voor het verzamelen van wetenschappelijke en technische gegevens worden door de USSR echter ook de daarin gespecialiseerde onderdelen van de inlichtingendiensten van de satellietlanden ingeschakeld. Een coördinerende en sturende rol is daarbij weggelegd voor de "Sectie D" van het KGB. De letter "D" is afgeleid van het Russische woord "Druzha", dat "vrienden" betekent. De sectie maakt deel uit van het Directoraat T, dat zich bezighoudt met wetenschap en techniek en onderdeel is van het Eerste Hoofddirectoraat van het KGB, belast met het inlichtingenwerk in het buitenland.

Sinds het begin van de jaren tachtig heeft de Sectie D meermalen met succes een beroep gedaan op de capaciteiten van de inlichtingendiensten van de Warschaupact-landen. Deze slaagden er reeds spoedig in om in het Westen meer gerubriceerde en afgeschermd technische gegevens met militaire toepassingsmogelijkheden te verzamelen dan het KGB zelf. Juist omdat deze manier van werken vele vruchten afwierp is de Sovjet-Unie steeds meer gaan rekenen op een hechte samenwerking met haar bondgenoten, waardoor de activiteiten van de Oosteuropese diensten op het terrein van de wetenschappelijke en technische spionage sterk zijn toegenomen.

Oostduitsers als hofleverancier

Henri REGNARD beschouwt de "Hauptverwaltung fuer Aufklaerung" (HVA) van het Oostduitse "Ministerium fuer Staatssicherheit" (MfS) als de hofleverancier van het door de Sovjets centraal gestuurde en gecoördineerde inlichtingencircuit. In het recente verleden heeft de HVA zich vooral onderscheiden door het verwerven van informatie over wetenschappelijke en technische doelen binnen de NAVO. Volgens REGNARD hebben de Sovjets op dit terrein een bijzondere prioriteit aan de samenwerking met het MfS toegekend, waarbij het KGB steeds meer aan de Oostduitsers overlaat als het gaat om spionage in de Bondsrepubliek Duitsland en andere NAVO-landen.

Als basis van de samenwerking tussen KGB en MfS ziet REGNARD de jaarlijkse besprekingen in Moskou tussen de leiding van de 'Sector voor Wetenschap en Techniek' van het HVA en de officieren van de 'Directie T' van het KGB. Bij deze besprekingen wordt telkens de balans opgemaakt van de prestaties van het MfS over het verstreken jaar en worden de doelen voor het komende jaar vastgesteld. REGNARD voegt hieraan toe dat diverse afdelingen van de HVA ook over het hele jaar aanwijzingen ontvangen van het KGB-bureau in Oost-Berlijn.

De afgelopen jaren heeft het MfS aan het KGB vele gerubriceerde documenten over de NAVO en haar lidstaten geleverd. Daarnaast was ongeveer 20 procent van de bij het KGB binnenkomende informatie op het terrein van de atoomenergie verworven door de civiele inlichtingendienst van de DDR, die diep in de Westduitse wetenschappelijke centra voor de studie van kernenergie is gepenetreerd. Ook leverde de HVA belangrijke bijdragen over militaire detectie- en afweersystemen in de BRD en andere Westeuropese landen, terwijl het KGB tevens dankbaar gebruik maakte van de honderden documenten die het MfS wist te verzamelen over de Westduitse veiligheidsdienst. Dit alles overeenkomstig de inschatting van REGNARD, die overigens nog vele andere voorbeelden noemt.

Overigens merkt hij op dat de dienstverlening van de HVA aan het KGB niet geheel berust op de verbaal geuite gevoelens van solidariteit tussen de socialistische landen. Er zouden namelijk overeenkomsten bestaan, waarbij van Sovjet-zijde concessies ten aanzien van de prijzen van energie en grondstoffen worden gedaan in ruil voor in het Westen verworven wetenschappelijke en technische informatie, waardoor ook de materiele belangen van de DDR direct in het spel zijn.

De andere Oosteuropese diensten

In verhouding tot deze Oostduitse bijdrage aan het inlichtingensysteem van de Sovjets, is het aandeel van andere Oosteuropese diensten gering, maar geenszins onbetekenend. Volgens REGNARD zorgen zij voor waardvol aanvullend materiaal. Hij baseert zich daarbij hoofdzakelijk op militaire inlichtingenbronnen en constateert een algemene, misschien voorlopige, terugval in betekenis van de civiele inlichtingendiensten in de satellietstaten.

De Bulgaarse diensten, de civiele DS (Drzaven Sigurnost) en de militaire RUMNO (Razuznavatelno Upravlenie na Ministerstvoto na Narodnata Otbrana) richten zich beide hoofdzakelijk op het verkrijgen van inlichtingen op het gebied van informatica en elektronica.

Deze vaststelling van REGNARD wekt geen verwondering, omdat juist Bulgarije zich in Comecon-verband onder druk van de Sovjet-Unie verplicht heeft tot specialisatie in de high-technology sector. De door het 13e partij-congres van de Bulgaarse Communistische Partij in 1986 aangekondigde "technologische revolutie" moet het land maken tot exporteur van hoogwaardige technologie naar de Sovjet-Unie, onder meer via de op het congres aangekondigde en nu waarschijnlijk reeds ten dele verwezenlijkte oprichting van gezamenlijke produktie maatschappijen.*

In de afgelopen tijd is volgens REGNARD met name Bulgaarse betrokkenheid vastgesteld bij het omzeilen van Cocom-bepalingen, teneinde Franse en Amerikaanse computertechniek "binnen te halen".

*Zie FOCUS A86/24 Bulgarije weer in het reine met de Sovjet-Unie

De Hongaren benutten de op brede schaal met het Westen aangeknoopte economische betrekkingen voor het verwerven van hoogwaardige technologie langs (semi-) legale weg. In die zin wordt de economische stootkracht van Hongarije in westelijke richting intensief benut voor activiteiten van officieren van de militaire inlichtingendienst VKF 2 (Vezerkari Fonokzeg II). De belangrijkste activiteiten van Boedapest liggen evenwel op politiek terrein. De relatief goede naam van Hongarije op mensenrechtengebied wordt benut voor het uitbouwen van persoonlijke contacten. Deze, volgens REGNARD door de Sovjets nauwlettend gecontroleerde en gestuurde aanpak, richt zich vooral op de "opening" van Europese instellingen (EG, Europees Parlement, Raad van Europa) en op het activeren van relaties van deze instellingen met afzonderlijke Oostblok-staten en de Comecon.

Ook de Roemenen tonen zich naar het inzicht van REGNARD met name op dit laatste gebied actief, doch de Fransman weet verder weinig te melden over recente activiteiten van de Securitate. De relatief onafhankelijke positie die het land van CEAUSESCU in Westerse ogen binnen het Oostblok inneemt, werd tot voor kort met volledige instemming van Moskou gecultiveerd teneinde deuren te openen die voor de Sovjets gesloten bleven. Het verslechteren van de economische situatie en het toenemen van de repressie in het land hebben evenwel het Roemeense imago danig gekreukt. Sovjet-leider CORBACHEV kan inmiddels in het Westen op meer sympathie rekenen dan CEAUSESCU. De Securitate heeft momenteel de handen vol aan het beteugelen van de interne onrust en zal steeds meer moeite hebben een voet tussen de deur te krijgen van de Europese internationale organen. Mogelijk schakelen KGB en GRU hun Roemeense tegenhangers in de toekomst in voor anderssoortige activiteiten, nu zij minder bekommerd hoeven te zijn over de "onafhankelijke" positie van Roemenie en nu dit land op haar beurt meer en meer afhankelijk wordt van economische hulp uit de Sovjet-Unie.

De Franse autoriteiten zijn na de uitwijzing van 47 Sovjet-agenten in 1983 geconfronteerd met een forse toename van de activiteiten van de Tsjechoslowaakse inlichtingendiensten, die blijkbaar belast zijn met de continuering van de inlichtingenstroom uit Frankrijk ten aanzien van tal van interesse-velden, waaronder wetenschap en militaire techniek. REGNARD constateert men name een verhoogde Tsjechische belangstelling voor de NAVO, doch baseert zich uitsluitend op ervaringen in zijn moederland.

Erg kort is de Franse ambtenaar over de poolse diensten SB (Sluzba Bezpiecsenstwa - afdeling veiligheidsdienst bij het ministerie van Binnenlandse Zaken) en Z II (Zarząd II, de militaire inlichtingendienst). Hij bestrijdt de in het Westen wijd verspreide opvatting dat deze diensten nauwelijks activiteiten ontplooiën als gevolg van de interne problemen in Polen. Deze politieke problemen nopen de Polen slechts tot meer discretie bij hun activiteiten, maar vormen geenszins een belemmering voor inlichtingenactiviteiten op grote schaal.

Toekomst

Aan het slot van zijn artikel werpt REGNARD een blik in de toekomst. Hij veronderstelt dat juist het huidige Sovjetregiem zal pogen om de technologische kloof met het Westen verder te dichten. Niet alleen het aangaan van nauwere betrekkingen van de COMECON met de Europese Gemeenschap en het uitbouwen van Oosteuropese joint-ventures met Westerse deelname zouden daartoe mogelijkheden kunnen bieden. Hij verwacht ook dat de USSR door spionage zal trachten de technologische achterstand versneld in te lopen. "Met het oog op het tamelijk hoge aantal Sovjet- inlichtingenofficieren, dat in de laatste jaren is uitgewezen en door de verscherping van de Westerse controle op de uitvoer van gevoelige technologieën, zou de USSR nog sterker op haar vrienden

in de inlichtingendiensten van de satellietlanden kunnen gaan vertrouwen", aldus REGNARD. Met name de in West-Europa uit te voeren projecten met betrekking tot de SDI-plannen zouden zich kunnen 'verheugen' in een warme belangstelling van het Oosteuropese verlengstuk van het Sovjetrussische inlichtingencircuit.

In een interview met de Amerikaanse televisieomroep NBC onthulde GORBACHEV op 28 november jl. dat Moskou zijn eigen SDI-programma heeft: "In de praktijk doet de Sovjet-Unie alles wat de Verenigde Staten ook doen. We plegen onderzoek, fundamenteel onderzoek, op dezelfde gebieden als die waarop SDI betrekking heeft". "Maar", zo verklaarde hij, "wij zullen geen SDI-stelsel installeren, en we doen een beroep op de VS om dat ook na te laten. Als de Amerikanen daar geen gehoor aan geven zullen we een antwoord vinden". "En", zo voegde hij daar veelbetekenend aan toe, "voor ons zal het honderd keer goedkoper zijn".

Tenslotte

Terugblikkend op de beschouwing van REGNARD mag het opvallend genoemd worden dat juist een expert, die zijn sporen heeft verdiend met publicaties over de wetenschappelijke en technische spionage van de Sovjet-Unie, zo nadrukkelijk waarschuwt voor de toegenomen Oosteuropese inlichtingenactiviteiten op dit terrein. Dat deze waarschuwing terecht is lijdt nauwelijks twijfel. Recente publicaties over bijvoorbeeld het MfS* tonen aan dat REGNARD de rol van de Oosteuropese inlichtingendiensten in dit verband eerder onderschat dan overdrijft.

Tegen deze achtergrond moet het betoog van REGNARD dan ook opgevat worden als een goed onderbouwd pleidooi voor een versterking van de Westerse contra-inlichtingenactiviteiten tegen de wetenschappelijke en technische spionage van de geheime diensten in Oost-Europa. Wel dient bedacht te worden dat het artikel geschreven is vanuit een Frans gezichtspunt.

Binnenkort zal getracht worden een gedetailleerde beschouwing aan dit en aanverwante onderwerpen te wijden, aan de hand van waarnemingen in de hedendaagse Nederlandse werkelijkheid.

*Zie o.a.: Werner STILLER, Im Zentrum der Spionage. Mainz 1986.